

RECENZE

KNIHY O PSYCHOLOGII

Současný člověk žije ve velmi náročných životních situacích a ve složitých společenských, ekonomických a stále obtížnějších ekologických podmínkách. Vyrovnat se s procesem narůstajících změn, které se často dotýkají i systému hodnot, nebývá pro jednotlivce i celé skupiny snadné. Ubývá životních jistot a jsou ohroženy i základní integrující faktory lidské osobnosti, např. víra, mezilidské vztahy atd. V pastorační praxi se stále častěji naráží na důsledky těchto změn: objevují se pestré neurotické syndromy, většinou vyvěrající z dlouhodobých, chronických zátěžových situací, narušených vztahů, pocitů nejistoty a opuštěnosti. Problematika z pomezí psychopatologie a psychiatrie je dosti častá zejména u stárnoucích a starých lidí. Tyto vlivy zasahují i do struktur chování a postojů věřících křesťanů (laiků, řeholnic i kněží). Práce zpovědníků s penitenty nutně vyžaduje porozumění zejména rozkolísaným, unaveným a pod různými tlaky a napětími žijícím jednotlivcům.

Dnešnímu člověku usnadňují orientaci v problémech – psychologických, sociálně psychologických, z oblasti životní filozofie i víry – poznatky psychologických věd. Je nutné těchto poznatků využívat účinněji než dosud zejména v pastoračním poradenství a náboženské výchově, v zájmu zdravého růstu osobnosti a nedeformovaného duchovního života. I když si uvědomujeme hranice profánní vědy v oblasti duchovního života, je žádoucí osvojit si v dostupné míře všechno, co prospívá hlubší reflexi víry, růstu a zvelebení Božího stvoření.

V zahraničí existuje poměrně rozsáhlá literatura z oboru pastorální psychologie a pastorální medicíny. V naší situaci se nic takového nevyskytuje, pochopitelně. Nicméně v posledních letech vyšlo u nás několik prací obecné povahy, které by neměly zůstat bez povšimnutí. Několik slov aspoň o dvou z nich.

Jiří *Mrkvička*, ČLOVĚK V AKCI. Motivace lidského jednání. Avicenum, Praha 1971.

Není snadné podat souhrn poznatků o široké sféře problémů lidské motivace. Současná psychologie motivace je rozsáhlý obor, dosud značně roztržštěný. Dosavadní výklady trpí často jednostranností koncepčních východisek (psychoanalýza, neobehaviorismus, reflexologie apod.) a také tím, že motivace je předmětem mezioborového zkoumání, na kterém se vedle psychologie podílí i filozofie, fyziologie, etologie, sociologie a teoretická i praktická medicína.

Kniha je solidní a přehledná populárně vědecká práce. Je na ní sympatické především to, že se autor pokusil nevtíravým způsobem naznačit i filozofii problému. Učí čtenáře rozumět, psychologicky myslet, vede k dalšímu hlubšímu tázání, orientaci a sebereflexi. Svoje téma sleduje autor komplementárně. Uvádí souvislosti s psychologií osobnosti, s filozofií a etikou. Vedle tradičních pojmů teorií motivace – potřeby, instinkty, pudy, zájmy, postoje, očekávání, aspirace, vůle, city, agrese, úzkost – rámuje Mrkvička problematiku do perspektiv individuálního osudu člověka. Dotýká se fenoménu naděje (i když pouze dotýká). Kniha je jeden z mála pokusů o fenomenologické postižení motivačních faktorů, jak to před třiceti lety klasicky učinil v monografii o hladu prof. dr. Stavěl.

Zvláštní, oprávněnou pozornost věnuje Mrkvička oblasti, kterou současná psychologie označuje termínem seberealizace. S jistým zjednodušením lze říci, že základní otázka motivace je *proč*. Proč lidé dělají to a ne ono, proč máme takové a ne jiné postoje. Je tu tematizována otázka, čím se řídí naše činy. Jde tedy o problematiku, která má i pro věřícího člověka zásadní význam. Její promyšlení napomáhá, abychom lépe pochopili chování druhých lidí, jejich nesnáze a utrpení. Motivace nepochybně rozevívá i mnohé problémy víry. V knize nalezneme úvahy o instanci svědomí, která je tak důležitá pro posouzení míry odpovědnosti našeho jednání. Je tu naznačena i problematika svobodné vůle a determinismu. – Čtenář, který se poučil o motivaci v odborné šíři, může pak sáhnout po obširné práci dánského psychologa K. B. Madsena *Teorie motivace a Moderní teorie motivace* (Academia, Praha 1972 a 1979).

Vladimír *Petřík* a Jaroslav *Šturma*, *VÝLETY POD VLASTNÍ KŮŽI*. Čtení o psychologii. Albatros, Praha 1978.

Ve zhuštěné zkratce podávají autoři nárys psychologie jako vědní disciplíny. Jednotlivé duševní procesy a vlastnosti osobnosti vykládají srozumitelně a přitom na úrovni odpovídající současnému poznání. Mladým čtenářům se tu podává nejen poučení o duševním životě a psychologické vědě, ale i množství podnětů k úvahám o závažnosti duševních procesů v lidském životě a o odpovědnosti za sebe i za druhé. – Za zvláště zdařilou pokládáme kapitolku o dospívání a duševní zralosti. Odpovědný a seriózní postoj autorů charakterizuje poslední věta textu: „Člověk si jako jediný ze všech tvorů uvědomuje svou existenci, ví, že jde odněkud někam, a proto také otázky po smyslu a cíli jeho cesty pramení ze samé podstaty lidství.“

Knih je vtipně ilustrována Vladimírem Jiránkem a Michalem Kudělkou. Vlastní text doplňuje vysvětlující slovník odborných termínů, krátké životopisy významných postav psychologické vědy a přehled dějin psychologie v datech. Všemi stránkami textu probíhají zdařile vybrané myšlenky psychologů, filozofů a spisovatelů. – Je to svěže a čtivě napsaná kniha s uvážlivě volenými formulacemi. Chlapcům a děvčatům pomůže k lepšímu porozumění sobě i jiným. Komukoli poskytne první obeznámení s psychologií v celkovém přehledu.

Honorius Prát (1980)

Další literatura ve výběru

František *Hyhlík* – Milan *Nakonečný*, *MALÁ ENCYKLOPEDIIE SOUČASNÉ PSYCHOLOGIE*. Vydání druhé, doplněné. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1977. – Dílo je určeno neodborníkům a koncipováno tak, že může být použito jako učební text.

Pavel *Říčan*, *PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI*. Orbis, Praha 1973. – Široce pojatý přehled tématu, odborný a současně srozumitelný, se záměrem pomoci při hledání osobní orientace.

Libor *Míček*, SEBEVÝCHOVA A DUŠEVNÍ ZDRAVÍ. St. ped. nakl., Praha 1976. – Sebepoznání, rušivé prvky a metody jejich zvládnání. Význam pro mravní a duchovní život.

Jaro *Křivohlavý*, JÁ A TY. Avicenum, Praha 1977. – Sociálně psychologické probrání vztahu mezi dvěma lidmi ze všech hledisek.

Stanislav *Kratochvíl*, PSYCHOTERAPIE. Směry, metody, výzkum. 2. vyd. Avicenum, Praha 1976. – Velmi solidní pojednání.